

MODERNISTYCZNE ZAŁOŻENIA URBANISTYCZNE W LUBLINIE – DZIELNICA ZACHODNIA. IDEE I REALIZACJA

Natalia Przesmycka

Katedra Architektury, Urbanistyki i Planowania Przestrzennego, Politechnika Lubelska,
Institute of Architecture, Urban and Spatial Planning, Lublin University of Technology
e-mail: natalia.przesmycka@gmail.com

Streszczenie. W okresie międzywojennym nastąpił dynamiczny rozwój urbanistyczny Lublina, w oparciu o całościowe plany regulacyjne. W 1925 r. Towarzystwo Urbanistów Polskich ogłosiło konkurs na szkic regulacyjny miasta Lublina, a opracowany w 1931 r. Plan Wielkiego Lublina, przyniósł konkretne wytyczne, co do kształtowania zabudowy miasta. Nowym centrum dla dynamicznie rozwijającego się miasta miała stać się Dzielnica Zachodnia. Dzielnica została zaprojektowana w duchu modernizmu jako strefa reprezentacyjna, skupiająca ważniejsze instytucje i urzędy oraz elegancką zabudowę mieszkaniową. Prace nad realizacją założeń planu przerwał wybuch drugiej wojny światowej.

Słowa kluczowe: modernizm, urbanistyka okresu międzywojennego, Lublin

WSTĘP

Okres międzywojenny był czasem intensywnej odbudowy infrastruktury społecznej, miejskiej i ekonomicznej miast polskich. Większość dużych miast w okresie międzywojennym utworzyła przy zarządach miejskich „pracownie urbanistyczne” i opracowywała plany „wielkich miast”: Warszawy, Krakowa, Łodzi, Poznania, Katowic, Lublina i in. Aktem prawnym, będącym podstawą do projektowania miast i osiedli, była ustawa państwowa z 1928 r. pt. „Prawo budowlane i zabudowanie osiedli”. Od 1930 r. pracami planistycznymi na szczeblu regionalnym zajmowały się Biura Planów Regionalnych [Czarnecki1985].

Lublin w okresie międzywojennym był centrum administracyjnym, gospodarczym i kulturalnym dla regionu o charakterze rolniczym, znacznego obszaru Polski częściowo leżącego w obrębie Centralnego Okręgu Przemysłowego. Mimo trudnej sytuacji ekonomicznej miasta¹, wynikającej z polityki zaborców, po

¹ Dochody miasta wynosiły w 1925 r. 27,47 zł na mieszkańca, a na przełomie lat 1932/1933 ok. 42,5 zł na mieszkańca, co przy kwotach takich miast, jak Katowice czy Kraków, wynoszących około 100 zł na mieszkańca, świadczyło o trudnej sytuacji finansowej Lublina, za: APL, AmL (1918–1939), sygn. 1788, s. 11.

odzyskaniu niepodległości nie brakowało śmiałych pomysłów i planów na rozbudowę miasta. Na realizację ważniejszych inwestycji miasto musiało zaciągnąć tzw. pożyczkę ulenowską od amerykańskiej firmy Ulen&Co w zakresie finansowania rozwoju infrastruktury miejskiej

POLITYKA PLANISTYCZNA W MIEŚCIE

Jeszcze przed odzyskaniem niepodległości, w 1917 r. sekcja budowlana Rady Miasta postanowiła sporządzić plan regulacyjny. W tym celu powołano Biuro Pomiarów [Lubelska Pracownia..., 2005].

W Lublinie okresu międzywojennego problemem był brak planu regulacyjnego, planów pomiarowych i ogólnego planu rozwoju. Często dochodziło do sytuacji problematycznego sytuowania inwestycji².

Prace poprzedzające sporządzenie planu regulacyjnego miasta toczyły się już od 1919 r. W sekcji Budowlanej Ministerstwa Robót Publicznych w Lublinie powstał Wydział ds. zagadnień związanych ze sporządzaniem planów regulacyjnych, na czele, którego stanął Roman Feliński. Pracownicy Instytutu Wojskowo-Geograficznego, pod kierownictwem inż. Stanisława Kluźniaka³ rozpoczęli wykonywanie pierwszych pomiarów miasta. W tym czasie Ministerstwo Robót Publicznych ogłosiło komunikat o udzielaniu kredytów na regulacje i sporządzanie planów miast⁴.

Od 1920 r. miasto zatrudniało inżyniera miejskiego Ignacego Kędzierskiego, który aż do wybuchu II wojny światowej czuwał nad planami rozbudowy miasta. Potrzeby budowlane miasta kontrolował powołany w 1923 r. dziewięcioosobowy Komitet Rozbudowy Miasta, a dla usprawnienia działań administracyjnych i racjonalnego wykorzystania środków finansowych na inwestycje publiczne, powołano w tym samym czasie Komitet Budowy Szkół, Łazienek i Mostów [Gawarecki 1975].

O zainteresowaniu rozwojem budowlanym miasta i jego nową architekturą świadczy zorganizowana w 1923 r. pierwsza w Lublinie wystawa architektoniczna. Prezentowała ona projekty i realizacje architektoniczne z ostatnich lat w Lublinie oraz dokumentację architektury zabytkowej.

² Na początku lat 20. powszechne były sytuacje wznoszenia budynków bez przestrzegania planów regulacyjnych, nawet przez instytucje państwowe. Przykładem może być rozpoczęcie budowy przy ul. Wieniawskiej, przez Okręgową Dyрекcję Robót Publicznych, sześciu urzędników drewnianych domków. Usytuowanie ich było niezgodne z linią regulacyjną.

³ APL, MmL, Bud, sygn. 106, oraz APL, UWŁ, WKB, sygn. 3334, *Dziennik Zarządu Miasta Lublina* 1921, nr 1.

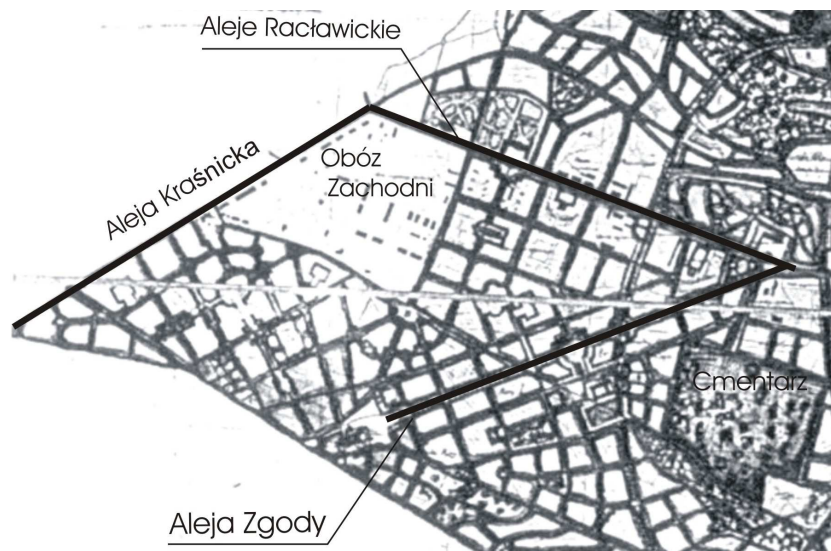
⁴ Wykorzystując tę okazję, Magistrat miasta wystąpił 23 lutego 1920 r., o udzielenie pożyczki w wysokości 886.752 koron na wykonanie planów pomiarowych wg projektu budżetu na rok 1920 sporządzonego przez Biuro. Kolejne pożyczki zaciągano w latach 1921, 1923. Do końca 1923 r. zakładano zmierzenie około 70 ha terenów zabudowanych, które miały być wrysowane na planach. Za: Komunikat Ministerstwa Robót Publicznych nr 335 z dnia 20 sierpnia 1919 r.

W okresie międzywojennym rozpoczęto planowe strefowanie układu funkcjonalnego miasta. Dzielnica przemysłowa została wytyczona w rejonie linii kolejowej, dzielnice mieszkaniowe, zgodnie z ideą samowystarczalnych osiedli planowano umieścić w najdogodniejszych dla tego celu warunkach – w koncentrycznym układzie w pewnym oddaleniu od centrum miasta. Historyczne rozwijające się śródmieście, którego sercem była ulica Krakowskie Przedmieście skupiało w sobie wszystkie funkcje administracyjne, reprezentacyjne i większość usług. Stare Miasto pozostawało niejako na uboczu – zajęte praktycznie w całości przez ludność żydowską weszło w strefę „miasta żydowskiego” i nie odgrywało już roli centrum.

Wobec rozwijającej się administracji niepodległego państwa polskiego i rosnącego znaczenia Lublina jako ośrodka kulturalnego i ekonomicznego regionu, pojawiła się potrzeba stworzenia nowego centrum, dzielnicy o charakterze reprezentacyjnym.

DZIELNICA ZACHODNIA W PLANIE WIELKIEGO MIASTA LUBLINA

Tereny pod przyszłą dzielnicę „nowego centrum” musiały znaleźć się w bliskim sąsiedztwie śródmieścia, kontynuując jego naturalny, odwieczny kierunek rozwoju – zachodni, w stronę traktu na Warszawę. Rozwój przestrzenny miasta w linii ulicy Krakowskie Przedmieście i jej przedłużenia Alei Racławickich

Ryc. 1. Fragment ukazujący dzielnicę Zachodnią z projektu konkursowego na Plan Wielkiego Miasta Lublina, 1925 – I nagroda arch. prof. Edgar Norwerth (źródło: APL, AML (1918–1939), sygn. 1787, s. 3)

Fig. 1. The fragment of plan showing The Western District from a competition design for The Plan of The Great Lublin, 1925. The first award arch. prof. Edgar Norwerth (source: APL, AML (1918–1939), sygn. 1787, p. 3)

następował wyraźnie od XVI w. i został zahamowany w XIX stuleciu, poprzez ulokowanie po zachodniej stronie miasta, „prostopadle” do tej osi rozwoju, terenów wojskowych i cmentarza. Dopiero odzyskanie niepodległości umożliwiło miastu zagospodarowanie części terenów wojskowych.

Dzielnica Zachodnia rozwijała się już od 1918 r., wzdłuż Alei Racławickich, w bezpośrednim sąsiedztwie Obozu Zachodniego, częściowo na gruntach należących do wojska. Pierwszym osiedlem mieszkaniowym było Osiedle Oficerskie, wytyczone w 1921 r. na gruntach wydzielonych z terenów wojskowych.

Pod koniec 1923 r., Rada Miejska rozpatrywała projekt urbanistyczny zagospodarowania terenów leżących między Alejami Racławickimi a cmentarzem. W projekcie określono kierunki i linie regulacyjne nowo projektowanych ulic – dzisiejszych: Radziszewskiego, Łopacińskiego, Marii Curie-Skłodowskiej i Sowińskiego. Tym samym powstał zarys dla dalszego kształtowania urbanistycznego Dzielnicy Zachodniej.

Ryc. 2. Fragment ukazujący dzielnicę Zachodnią z projektu konkursowego na Plan Wielkiego Miasta Lublina, 1925 – II nagroda arch. prof. Ignacy Drexler (źródło: APL, AML (1918 – 1939), sygn. 1787, s. 2)

Fig. 2. A piece of plan showing The Western District from a competition design for The Plan of The Great Lublin, 1925. The second award arch. prof. Ignacy Drexler (source: APL, AML (1918 – 1939), sygn. 1787, p. 2)

W wytycznych ogłoszonego w 1925 r. Konkursu na Plan Wielkiego Lublina przewidywano, że kierunek największego rozwoju będzie kontynuował linię, przedłużenie Krakowskiego Przedmieścia [Program Konkursu..., 1925]. Jako aleję reprezentacyjną, o charakterze spacerowym wyznaczono Szosę Warszawską, na odcinku od Ogrodu Saskiego do trasy Kraśnickiej (Aleje Racławickie) Przy ulicy szerokości 35 m miały się mieścić monumentalne i reprezentacyjne budynki rządowe.

Drugą najważniejszą osią wyznaczającą kierunek rozwoju w tym rejonie miasta miała być wyznaczona pod kątem ostrym, od Ogrodu Saskiego, szeroka na 30 m tzw. Aleja Zgody, określona jako ulica „głównie mieszkalna”. Skierowanie jej w stronę południowego zachodu, pomiędzy cmentarzem a Obozem Zachodnim, wyznaczyło nową dzielnicę miasta.

Najważniejszym punktem kompozycji urbanistycznej miał być koniec klinu pomiędzy Alejami Raclawickimi a Aleją Zgody, na zamknięciu perspektywy z Krakowskiego Przedmieścia. Warunki konkursu proponowały zabudowanie w tym rejonie „jedynego z budynków monumentalnych o wybitnej architekturze”.

W nowej dzielnicy miały się znaleźć siedziby: sądu wojskowego, dowództwa okręgu, kolonia domów oficerskich, gmach policji państwowej gmach dyrekcji kolei państwowych wraz z mieszkaniami dla urzędników, gimnazjum męskie i żeńskie, szkoły zawodowe męskie i żeńskie oraz teatr. Jako „punkty architektoniczne, z którymi przy projektowaniu ulic tej dzielnicy należałoby się liczyć” wskazano: uniwersytet, kościół garnizonowy, kolegium oo. Jezuitów (tzw. Bobolanum).

Ryc. 3. Fragment ukazujący dzielnicę Zachodnią z projektu konkursowego na Plan Wielkiego Miasta Lublina, 1925 – III nagroda arch. Jerzy Siennicki (źródło: APL, AML (1918 – 1939), sygn. 1787, s. 1)

Fig. 3. A piece of plan showing The Western District from a competition design for The Plan of The Great Lublin, 1925. The third award arch. Jerzy Siennicki (source: APL, AML (1918 – 1939), sygn. 1787, p. 1)

Konkurs urbanistyczny został potraktowany jako narzędzie pomocnicze, wnoszące szersze spojrzenie na problemy miasta, przy sporządzaniu planów regulacyjnych. Trzy kolejne nagrody w konkursie zdobyli: I – Edgar Norwerth (ryc. 1), II – Ignacy Drexler (ryc. 2), III – Jerzy Siennicki (ryc. 3).

Od 1925 r. plan rozbudowy Lublina stał się stałym punktem posiedzeń Rady Miejskiej. W prasie lokalnej zaprezentowano cykl artykułów zatytułowany

„Wielki Lublin”, w których prezentowano projekty odnoszące się do poszczególnych dzielnic miasta. Po raz pierwszy rozwój miasta stał się tematem ogólnej dyskusji, również wśród mieszkańców miasta. Plany opracowywał Wydział Budownictwa Magistratu m. Lublina, a od 1938 r. przez Biuro Regulacji i Pomiarów przy magistracie.

PLANOWANIE DZIELNICY ZACHODNIEJ

Ustalenia odnośnie przeznaczenia terenów wojskowych Obozu Zachodniego pod budownictwo cywilne i wojskowe zostały szczegółowo omówione podczas konferencji w sierpniu 1928 r. [Protokół Konferencji..., 1928]. Prace projektowe prowadzone przez Biuro Regulacji Miasta (działającego przy magistracie), jednocześnie z pierwszymi inwestycjami budowlanymi, trwały aż do wybuchu II wojny światowej.

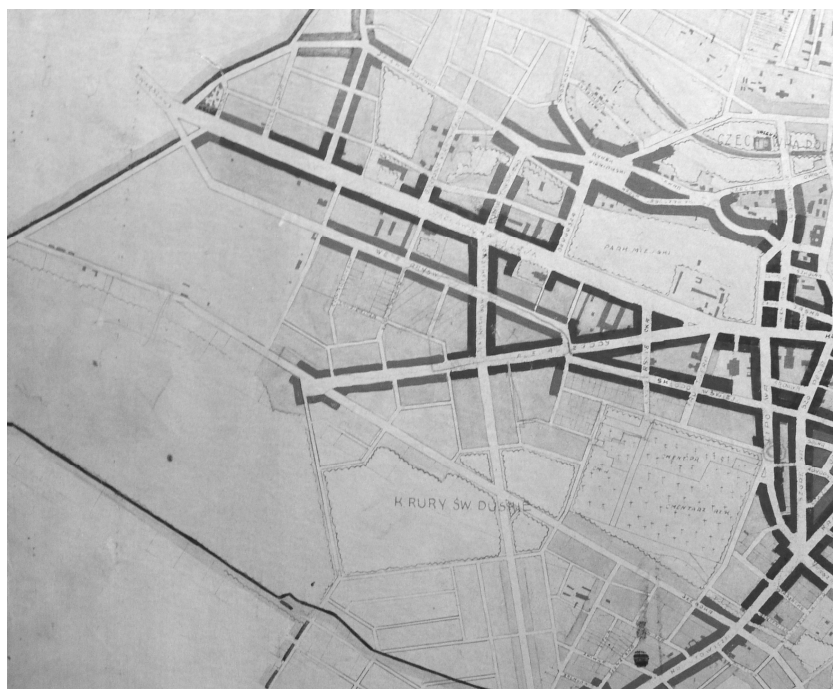
Na początku lat 30. opracowano szczegółowy projekt zagospodarowania rejonu Dzielnicy zachodniej. Projekt zakładał stworzenie reprezentacyjnych placów: w miejscu przecięcia Alei Raławickiej i Alei Zgody, przy kościele garnizonowym i przy skrzyżowaniu ul. Obwodowej z Aleją Zgody. Budynki użyteczności publicznej miałyby swoją architekturą podkreślać ważność placów – arkadowe fasady frontowe otwarte w stronę placów. W Ogrodzie Saskim, w miejscu dawnych magazynów solnych zaprojektowano halę muzyczną i koncertową z tarasami restauracyjnymi i kawiarnianymi, otwartymi w stronę ogrodu (ryc. 4).

Ryc. 4. Plan szczegółowy zagospodarowania Dzielnicy Zachodniej, z początku lat 30. (źródło: LPU, UM Lublin, (dokładna data i autor nieznane). Fot. i opracowanie N. Przesmycka)

Fig. 4. A detail master plan of The Western District, beginning of 30-ties (source: LPU, UM Lublin, (exact time and author unknown). Phot. and elab. N. Przesmycka)

Zarząd Miejski wypowiedział się ponownie w 1938 r. w sprawie opracowania planu miasta Lublina, w którym porozumieniu z Urzędem Wojewódzkim ustalono obszar opracowania, przeznaczenie terenu oraz sposób opracowania planu i określono podział kosztów opracowania. Plan obejmował tereny państwowe, miejskie i prywatne. Na terenie projektowanym przewidywane były ulice: międzydzielnicowa o charakterze spacerowym Orlicz Dreszera, Sowińskiego i jej przedłużenie na południe – ulica Obwodowa oraz międzydzielnicowa ulica Głęboka ze skrzyżowaniem dwupoziomowym między ulicą Głęboką i Sowińskiego⁵.

Ryc. 5. Fragment planu Wielkiego Miasta Lublina – strefy zabudowy, Dzielnica Zachodnia (źródło: LPU, UM Lublin, (dokładna data i autor nieznane). Fot. i opracowanie N. Przesmycka)

Fig. 5. A fragment of plan of The Great Lublin – build zones, The Western District (source: LPU, UM Lublin, (exact time and author unknown). Phot. and elab. N. Przesmycka)

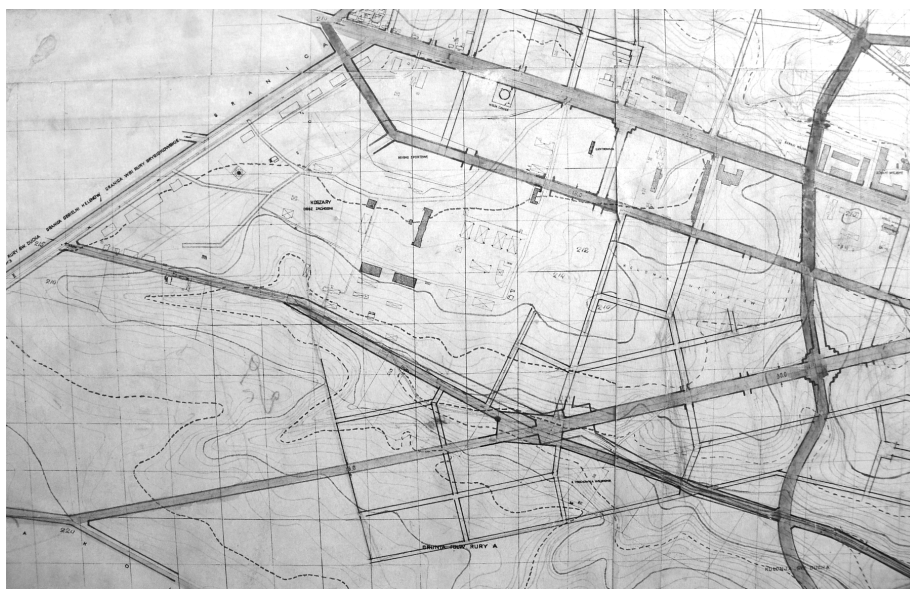
Zaprojektowano tu trzy dzielnice mieszkaniowe przedzielone między sobą pasami niezabudowanymi, które jak planowano miały być zagospodarowane uprawami ogrodniczymi. Miały to być tereny wypoczynkowe stanowiące rezerwę dla potrzeb publicznych, mogących wyłować się w czasie opracowywania planu. Pasy niezabudowane zaprojektowano jako łączące się z cmentarzem i z terenem koszar. Każda dzielnica mieszkaniowych miała być niezależna funk-

⁵ APL, AmL (1918–1939), sygn. 1795.

cjonalnie od siebie, posiadać lokalny ośrodek handlowy „w formie obudowanego zwarto placu z dopuszczeniem urządzeń sklepów lub z możliwością budowy małej hali targowej”. W dzielnicach planowano budowę stacji autobusowych i benzynowych oraz urządzenie wydzielonych miejsc parkingowych. Zabudowa określona była jako ogniotrwała, zwarta, lub grupowa o wysokości do czterech kondygnacji (znajdującą się bliżej centrum miasta i ośrodków handlowych) oraz zabudowa ogniotrwałą luźną i bliźniaczą o wysokości od jednej do dwóch kondygnacji w obszarach bardziej oddalonych od centrum. W dzielnicach miały znajdować się tereny zieleńców, skwerów i pasów zielonych przecinających bloki budowlane (ryc. 5).

W strefach mieszkaniowych przewidywano budowę lokalnych zespołów sportowych, boisk, budynków użyteczności publicznej, w tym kościoła („na osi Orlicz-Dreszera celem jej architektonicznego zamknięcia”), ośrodków zdrowia, przedszkola z ogródkami jordanowskimi. W jednej dzielnicy ze względu na konfigurację terenu miałyby powstać 5 ha ogród.

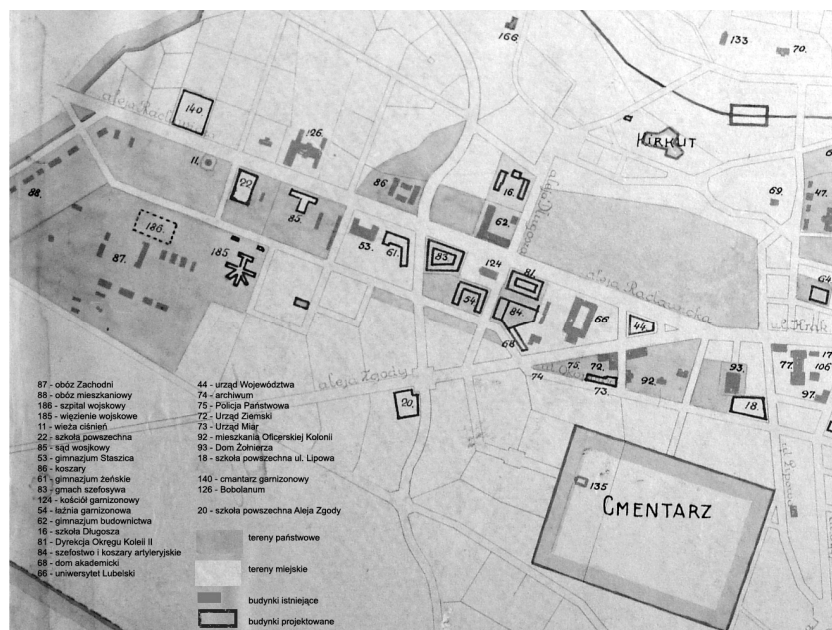
Na skrzyżowaniu ulic: Weteranów, Curie Skłodowskiej i Orlicz-Dreszera miał powstać Urząd Wojewódzki oraz kino-teatr. Planowano tu lokalizację szkoły powszechnej, liceum męskiego oraz liceum żeńskiego, dworca autobusowego (dla ruchu Nałęczów – Kraśnik), hali targowych w dwóch lub trzech dzielnicach. Teren po istniejącej cegielni miał być przeznaczony pod ogród, skwer lub pod budynek użyteczności publicznej.

Ryc. 6. Obóz Zachodni – szkic parcelacji i wytyczenia ulic z 1929 r. (źródło: Archiwum Miejskiej Pracowni Urbanistycznej, UM Lublin. Fot i opracowane N. Przesmycka)

Fig. 6. The Western Barracks – a sketch of parcelation and mark out of streets (source: Archives of Municipal Urban Planning Office. Phot. and elab. N. Przesmycka)

Opracowanie, którego ukończenie przerwała wojna, miało obejmować: szkicowy projekt planu zagospodarowania w skali 1 : 5000⁶, oraz szczegółowy projekt planu zabudowania jednej lub części dzielnicy wskazanej do opracowania przez Zarząd Miejski – w skali 1 : 1000⁷.

Ryc. 7. Projektowane i istniejące obiekty użyteczności publicznej w obrębie Dzielnicy Zachodniej na Ogólnym Planie Zabudowania M. Lublina z 1932 r., skala 1:10 000, inż. I. Kędzierski (źródło: Archiwum Miejskiej Pracowni Urbanistycznej, UM Lublin, fot. i opracowanie N. Przesmycka)

Fig. 7. Designer and existing public buildings in The Western District on the Master Pan of Lublin from 1932, scale 1:10 000, eng. I. Kędzierski (source: Archives of Municipal Urban Planning Office. Phot. and elab. N. Przesmycka)

W marcu 1939 r. uchwalony przez Radę Miejską został ogólny i szczegółowy planu zabudowania obszaru ograniczonego ul. Lipową, Narutowicza oraz cmentarzem katolickim południowo-wschodnią granicą miasta⁸. Plan składał się z analizy stanu istniejącego oraz z projektu planu zabudowania.

⁶ Plan miał być opracowany zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 17 października 1936 r. (Dz. U. R. P. nr 85 z 7 listopada 1936 r.). Obejmował obszar ograniczony od północy ulicami Weteranów, północną granicą cmentarza, od wschodu ulicą Lipową, Narutowicza i Rury Jezuickie, a od zachodu szosą do Kraśnika. Elaborat projektodawczy miał być sporządzony na podstawie „Zasady sporządzania planów zabudowania” inż. Kuncewicz, wg: APL, AmL (1918–1939), sygn. 1795.

⁷ Zarząd Miejski wskazał do opracowania szczegółowego zagospodarowania planu dzielnicy mieszkaniowej znajdującej się na części majątku Rury jako najbliższej związanej z miastem, APL, AmL (1918–1939), sygn. 1795.

⁸ Do sporządzenia planu przystąpiono 31 października 1938 r. Plan został zatwierdzony przez Ministra Spraw Wewnętrznych w dniu 14 czerwca 1939 r.

Obszar objęty planem przeznaczony został na cele budownictwa mieszkaniowego z dopuszczeniem zakładów handlowych w parterach oraz budynków gospodarczych w głębi działek.

DZIELNICA ZACHODNIA – REALIZACJA

Na terenach objętych planami rozbudowy w latach 20. i 30. istniała wówczas zabudowa należąca do wojska, cegielnia i pola uprawne. W miarę parcelacji wydzielano działki na zabudowę mieszkaniową jednorodzinną, które były sukcesywnie zabudowywane. Nie było tu budynków użyteczności publicznej ani obiektów zabytkowych, co pozwalało na planowanie z rozmachem, dostosowując się jedynie do malowniczego, pagórkowatego ukształtowania terenu.

Budynki ważniejszych instytucji rządowych i miejskich zlokalizowane były w śródmieściu Lublina, w ciągu ulicy Krakowskie Przedmieście i wokół placu Litewskiego. W okresie międzywojennym dążono do rozciągnięcia tej osi w kierunku zachodnim i południowo-zachodnim, wzdłuż Alei Raławickich i nowej projektowanej ulicy, skośnie odchodzącej od nich (Alei Zgody). Centralną częścią nowej dzielnicy, o znaczeniu reprezentacyjnym, miał stać się klin pomiędzy tymi ulicami.

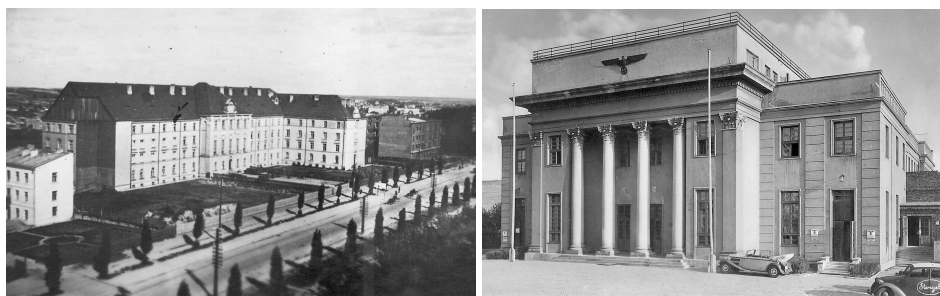

Ryc. 8. Aleje Raławickie, widoczny budynek cerkwi po przebudowie na kościół garnizonowy, lata 20. XX w.,
(źródło: pocztówka, zbiory własne)

Fig. 8. Aleje Raławickie Street, an orthodox church converted into a garrison church, the twenties of XXth cent. (source: a postcard, private property)

Ostatecznie budynki użyteczności publicznej wzniesiono jedynie przy Alejach Racławickich i w ich najbliższym sąsiedztwie. Były to: kolegium jezuickie Bobolanum (1922–1923), nowa wieża ciśnień (1927), adaptacja zespołu klasztornego w latach 1920–1930 na potrzeby Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. W latach 1926–1932 przebudowano na potrzeby kościoła garnizonowego dawną cerkiew pułkową.

Jednym z pierwszych monumentalnych obiektów państwowych zbudowanych po odrodzeniu się Polski w 1925 r. był Dom Żołnierza, nazwany im. Marszałka J. Piłsudskiego. Budynek mieścił w sobie salę teatralną i kinową, czytelnie i bibliotekę, stołówkę, sale gimnastyczne, lokale biurowe, świetlicę i mieszkania (ryc. 9).

Ryc. 9. Bobolanum i Dom Żołnierza (źródło: pocztówki z lat 30. i 40. własność prywatna)

Fig. 9. Bobolanum and The House of the Soldier (source: postcards from 30-ties and 40-ties, private property)

Ryc. 10. Plan Wielkiego Lublina 1931, zacernione budynki zrealizowane

Fig. 10. The Plan of Great Lublin, existing buildings marked in black

Budowa Domu Żołnierza prowadzona była z wykorzystaniem materiału po rozbiórce (1923) soboru prawosławnego stojącego od 1877 r. na placu Litewskim. Miało to niewątpliwie wyraz ideologiczny i symboliczny – cerkiew była symbolem zniewolenia przez zaborcę, a jej rozbiórka, nie budząc społecznego sprzeciwu, przywróciła miastu przestrzeń placu Litewskiego. W latach 1928–1930 przy Alei Zgody powstał Budynek Okręgowego Urzędu Ziemskiego, proj. S. Piotrkowskiego. Posiada on ciekawą formę, wynikającą z lokalizacji, jako budynek narożny. Bryła jest rozcłonkowana i monumentalna.

Ryc. 11. Zabudowa mieszkaniowa w tzw. dzielnicy oficerskiej przy ul. Głowackiego (fot. N. Przesmycka)

Fig. 11. Housing in so called “Officer’s District”, Głowackiego Street (pkot. N. Przesmycka)

Budynki mieszkaniowe powstały głównie przy ul. Weteranów, Głowackiego, Gen. Orlicz-Dreszera (ryc. 11). Najbardziej jednolity stylowo kompleks zabudowy mieszkaniowej willowej znajduje się po północnej stronie Alei Racławickich, zaś wielorodzinnej przy ul. M. Curie-Skłodowskiej i Obrońców Pokoju. Na ulicach sadzono drzewa, co miało podnieść walory estetyczne i zdrowotne dzielnicy.

Na kształt zabudowy mieszkaniowej wpływ miały uregulowania prawne związane obroną przeciwlotniczą. Domy jednorodzinne i bliźniacze sytuowane są na stosunkowo dużych działkach.

Zabudowa wielorodzinna tworzyła ujednolicone, harmonijne pierzeje ulic. Była to zabudowa 3–4-kondygnacyjna. Poszczególne kamienice posiadały centralnie umieszczoną, ryzalitowo wysuniętą klatkę schodową.

PIŚMIENNICTWO

- Czarnecki W., 1985, *Planowanie miast i osiedli*, T. 1, Warszawa, s. 434.
 Gawarecki H., 1975, *Rozwój urbanistyczny i architektoniczny miasta w latach 1918–1939* [w:] *Dzieje Lublina*, T. 2, (pod red. S. Krzykały), s. 247.
 Radzik T., 2000, *W latach dwudziestolecia międzywojennego* [w:] *Lublin dzieje miasta, XIX i XX wiek*, T. 2, Lublin s. 173–226.
Lubelska Pracownia Urbanistyczna 1955–2005, 2005, Lublin, s. 9.

ŹRÓDŁA

APL, AmL (1918–1939), sygn. 1788, s. 11, sygn. 1787
APL MmL, Bud. sygn. 106
APL, AmL (1918–1939), sygn. 1794, *Protokół konferencji z 4 sierpnia 1928 roku*; s. 7–9, sygn. 1795
APL, UWL, WKB, sygn. 3334
Dziennik Zarządu Miasta Lublina 1921, nr 1
Dz. U. R. P. nr 85 z 7. 11. 1936
Komunikat Ministerstwa Robót Publicznych nr 335 z dnia 20 sierpnia 1919
Program Konkursu nr 1 TUP w Warszawie na szkic regulacji i zabudowy Miasta Lublina, Konkurs na Szkic regulacji miasta Lublina, 1925
Plan Wielkiego Miasta Lublina 1931 (1934)
Plany z archiwum LPU, UM Lublin

MODERNIST URBAN PLANNING IN LUBLIN – THE WESTERN DISTRICT. IDEAS AND REALISATION

Abstract. In the period between Two World Wars there has been a dynamic development in accordance with master plans. In 1925 The Association of Polish Urban Planners announced a “competition for regulation sketch for the city of Lublin”. Prepared in 1931 Plan of Great Lublin brought definite guidelines of shaping the development of city. “The Western District” was supposed to become the new centre for the dynamic growing city. The district was planned as a representative zone where all major institutions, offices and elegant housing were planned to be built. Works on realization of program was stopped by an outbreak of the II World War.

Key words: modernism, urban planning in period between Two Word Wars, Lublin